

Mars 1981

ROVBLADET

Medlemsblad 1/81

från

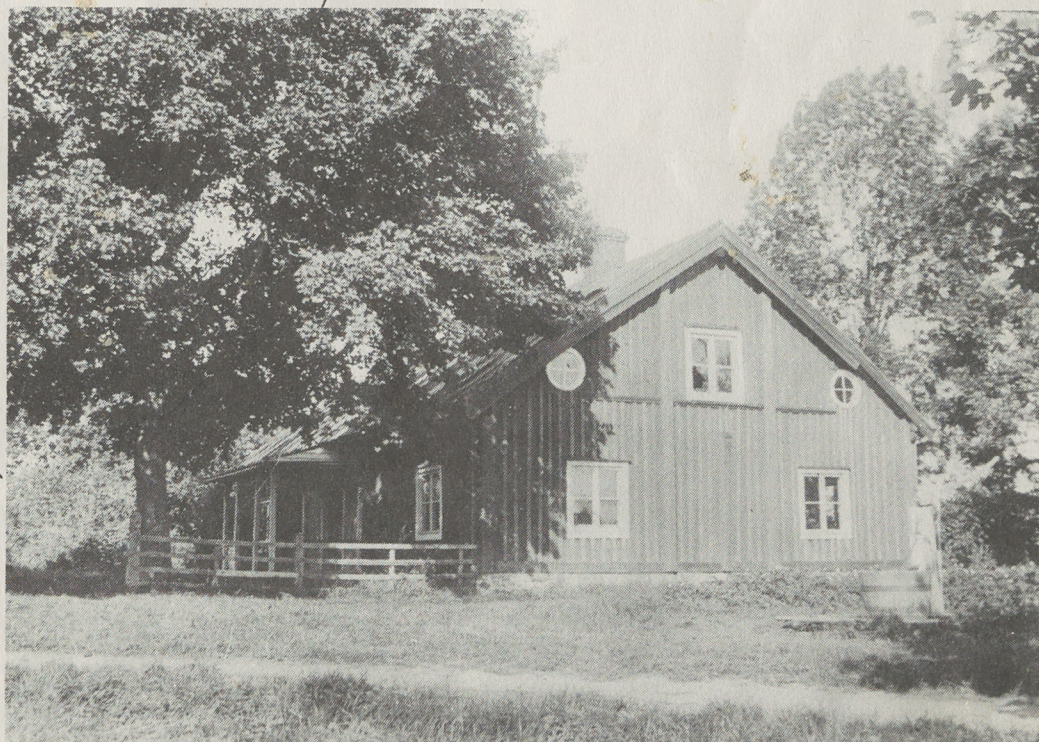
Hedesunda Hembygdsförening

Tel. 0291/10856

Redaktionskommitté:

Henning Persson - Ingvar Lund

5

KOMMINISTERGÅRDEN, OPPÅKER

Med anor i Hedesunda

I minnesfragment från barnaåren i Sandviken finns namnet Vinnarsjö som den plats där min farfar bodde. Min far dog då jag var 8 år gammal och min farfar när jag var 13 år. Diffusa minnesbilder finns från besök hos släktingar i Hedesunda. Det fanns ju mera spännande saker som sysselsatte tankarna i de tidigare uppväxtåren. De 4 sista tonåren bodde jag hos min mor och mormor i Valbo och fick väl något klarare begrepp om Hedesunda. För det mesta sökte vi ungdomar oss till Gävle på bio och dans och endast någon enstaka gång cyklade vi till Ön i Hedesunda.

Inom mig fanns nog tidigt en lust att forska i min härstamning. Jag har kvar anteckningar från åren i Valbo om min mormor och morfars släkt. Där står bl a att min morfars far var född i Fällningarna i Hedesunda. Efter tonåren bytte jag vistelseort i takt med nya arbetsuppgifter. Har bott i Köping och Västerås och hamnade så småningom i Stockholm.

En höstdag i Västerås 1965, kom en arbetskamrat med en uppslagen bok i handen, pekade på ett namn i boken och frågade: "Är inte det här din far"? Boken han visade var Nilssons "Hedesunda släktbok". Det var mycket riktigt namnet på min far han pekade på. Jag fick låna boken och upptäckte plötsligt att jag på ett enkelt sätt kunde härleda mina anor nästan till 1600-talet. Satt kväll efter kväll och skrev långt in på nätterna, för boken skulle återlämnas snarast möjligt. Kunde nu också fånga upp anorna till min morfar tack vare min bevarade anteckning om Fällningarna.

En massa skrivna papper lades på hög, låg framme någon månad, hamnade sedan i en kartong på vinden. Året 1973, bodde nu i Stockholm, kom intresset tillbaka att forska i min släkt. Ville då gärna ha ett eget exemplar av släktboken och annonserade i Arbetarbladet och i Gefle Dagblad att jag var intresserad köpare. Fick inget svar. Lånade boken från biblioteket i Gävle och bekostade kopiering av varje sida.

Nu hade jag äntligen en egen släktbok och började systematiskt att skriva ner mina anor och släktskapsförhållanden. Såg snart till min ledsnad att det blev många luckor i beskrivningen. För att om möjligt fylla ut dessa luckor lånade jag genom biblioteket mikrofilmer på födelse-, vigsel- och dödböcker samt husförhörlängder. Satt sedan på Kungliga biblioteket i Stockholm och vevade filmerna i deras läsapparater. Fastnade definitivt på min farfars-farfars-far soldat Anders Hjort, 1753-1795, bosatt i Högnäs. Kunde inte hitta hans föräldrar. Växte så småningom fram en längtan inom mig att göra en ordentlig kartläggning av alla personer som levt i Hedesunda. För att undvika dubbelarbete ringde jag till Hembygdsföreningen i Hedesunda och frågade Ingvar om någon höll på med en liknande kartläggning. Blev uppringd av Stig i Ålbo, som sa att det var fritt fram.

Jag är född 1925, nu i övre medelåldern är Hedesunda den ort i Sverige som jag vet mest om fast jag aldrig bott där. Alla byar känner jag till och personer som levt och verkat i dessa byar på 1600-, 1700- och 1800-talen. Med hjälp av mina goda vänner Stig i Ålbo och Erik i Kågbo har jag åkt kors och tvärs genom Hedesunda och sett alla byar och gamla boplatser. Känner till mina anor ner till tidigt 1600-tal. Min tidigast kände stamfader Peder Arichsson (farfars-farfars-farfars-farfars-farfars) var bonde i Brunn nr 6, född omkring år 1600 och död på 1650-talet.

På fritiden jobbar jag med att sammanställa en ny släktbok för Hedesunda. Mitt kartotek över Hedesunda består av särskilda familjekort med namn och persondata, som sedan skall vara grunden till en sammanställning by- och släktvis. Har f n 5300 sådana kort, omfattande åren 1570-1857. Just nu bokför jag uppgifter för åren 1858-60. Jag kommer strikt att begränsa mig till Hedesunda och endast ange utflyttningar ur socknen utan att följa upp familjerna på den nya orten. Detta även om jag i vissa fall vet fortsättningen, t ex min egen släkt. Svårt att beräkna när boken blir färdig, beroende dels på tillgängligheten av arkivmaterial och dels på hur långt fram på 1900-talet jag skall gå.

Tidigare har jag gått igenom jordeböcker och mantalslängder på Riksarkivet samt mönsterrullor över indelta soldater på Krigsarkivet. Nu arbetar jag enbart med födelse-, vigsel- och dödböcker samt husförhörlängder. De 3 förstnämnda böckerna finns mikrofilmade åren 1688-1861 och husförhörlängderna åren 1688-1896. Dessa mikrofilmer har jag köpt så att jag hemma i lugn och ro kan föra över data till kartoteket.

På Statistiska Centralbyrån i Stockholm (SCB) finns avskrifter av födelse-, vigsel- och dödböcker åren 1860-1948. Från 1949 och varje år därefter finns kompletta persondata om varje person i Sverige tillgängliga på SCB då folkbokföringen startade. Problemet blir avsaknaden av husförhörlängder åren 1897-1948. Dessa längder använder jag för kontroll i tveksamma fall, noteringar om speciella förhållanden samt bevakning av in- och utflyttningar. Originalen finns på pastorsexpeditionen i Hedesunda.

Slutligen vill jag påpeka att jag följer gällande sekretesslagstiftning och inte heller kommer att lämna ut uppgifter av känslig natur. Jag tycker arbetet är roligt och vill gärna bli klar så fort som möjligt. Sedan har jag planer på att göra samma arbete med Valbo, varifrån jag härstammar på min mormors sida.

Tore Larsson

Från JULPYSSLET

1. Slarvtäcke. Kan väl enklast förklaras med att det var vävt av trasor liksom en trasmatta. Slarvtäcken var nog ganska vanliga ända fram på 1940-talet, alltså före värmeledningarnas tid, då det på grund av sin tyngd var varmt att ha ovanpå filt och vanligt täcke.
2. Stökresa kan väl sägas vara en resa utan något särskilt ärende.
3. Landpika var helt enkelt att gå längre vägar.
4. Sletjestaska. Enklast uttryckt var det en lös ficka, som dinglade i ett rep runt midjan på den, som var ute och vallade kor. I denna förvarades godsaker till djuren, som skulle lockas med. I regel var det några brödbitar, säd eller gröpe. För det mesta gjordes den väl så, att man tog ett tygstycke av något gammalt plagg och snörpte ihop till en påse och satte ett snöre eller något gammalt förklädesband i den att knyta om midjan. Men det fanns också de, som la ner mycket arbete på att sy fina påsar av kraftigt tyg eller till och med skinn samt nitade fast dem på ett läderbälte.
5. Stuka. En stuka gjordes till rovor, potatis och andra rotsaker, som ej fick plats i källare. Dessa lades i en hög och täcktes med ett lager halm. Sedan östes så mycket jord över att det ej kunde frysa igenom. Det måste också finnas en ventil (skorsten) så att det ej blev för varmt.
6. Tjuka är det enda ord, som det varit olika meningar om vad det var. Åt sydvästra hållet, Västbyggeby, Ålbo m. fl. byar, var en tjuka en hög med hö, (liten dö s eller volme enl. Taube) som lades ihop så den kunde ligga till dagen efter även om det blev regn. Åt andra hållet av Hedesunda, bl.a. Ölbo, var en tjuka en stor trägaffel med långt skaft, som användes när man gjorde stora höga höstackar.
7. Sluring var en maträtt. Sedan man stekt fläsk rördes mjöl i fettet och kokade så att det blev som en gröt, vilken äts till fläsket.
8. Dymling. En grov träpinne, som höll ihop timmerstockarna i ett hus.

Skolkorten nr 1 och nr 2 har vi ej fått några svar om alls. Nr 1 tros vara Norrkrokens skola, då någon känt igen läraren som Norman. Nr 2 tros efter vissa byggnadsdetaljer vara Södra Brunns skola, alltså gamla skolan på åsen.

Däremot har nr 3, kortet på läsbarnen väckt stort intresse. Det är taget vid Kommunistergården i Oppåker år 1898. Från Pastorsexpeditionen har vi fått namnen på alla, som konfirmerades 1898. Kortet i Rovbladet är nog bara flickor, men finns det någon som har kort på pojkar, så hör av Er till Hembygdsföreningen. Alltså födda 1883 och 1884 och konfirmerade 1898. Vi ska försöka sammanställa det hela och återkommer under hösten.

Intresset att skicka in svar var ju ganska svagt, men Tora Gustavsson, Ölbo och Stina Lund, Sevallbo får var sitt paket kaffe.

Den e nsamma vargen i Hedesunda.

Det finns flera historier om vargar i Hedesunda, en lyder i korthet så här: Det var en soldat på väg till kyrkan som mötte en varg. Han drog sin värja och dödade besten. Sedan stack han det nu blodiga vapnet i slidan och fortsatte varpå han mötte ytterligare vargar. Men då hade värjan, eftersom det var smällkallt, fruset fast i slidan. Det blev soldatens död. Vi får allt avfärda dylika historier som ren saga. I varje fall står det inte om det i Tore Larssons: Hedesunda dödbok 1688 - 1828. Annars står det så noga antecknat dödsorsaken, men intet om rivning av varg. Dock finns det ett undantag: vi läser: 1820 feb. den 5 Carin dotter till torpare Eric Ersson i Olofsborg. Ihjälrvunnen och nästan uppäten av vilddjur. Som liten hörde också jag om den tragiska händelsen. Som äldre har jag en gång fått platsen utpekad norr om Brunnsheden och dramat beskrivet: Den stackars tösen hade i förtvivlan gripet om en gårdsgårdsstör på vilken skinnet av flickans händer hade fastnat. Det är mycket som talar för att det här är en tragedi som föregåtts av en annan där människan har haft sin skuld. Arnold Larsson i Sandviken, men med rötter i Hedesunda, har haft vänligheten att skicka till mej fotostatkopior. Dels ett blad ur Ovensjö dödbok, dels ett klipp ur Avesta tidning. I Ovensjö har dödbokens präntare också fört dagbok över andra händelser: Man har varit af den tanken, att vargar aldrig ätit människor, men år 1821 ifrån nyårstiden till nedanstående dato, har man en bedröflig erfarenhet häraf. I Årsunda och Österfärnebo jämte flera socknar i Bergslagen, hafa ganska många blivit illa blesserade och äfen flera uppäten. ——— Magister Färner i Årsunda har i dag varit hos under-tecknad och beskrifet dessa och flera sorgliga händelser. Ovensjö com. gård d. 19 Marti. 1821. L. Backmark. ———

... Årsunda. Sold.Nr.123 Earl Ed i Dragbo son Erik, född d. 22 febr. 1817 Ihjälrvunnen af varg 30 dec 1820.

Anna Persdotter från Ysjön, född d.27april 1802. Ihjälrvunnen af varg den 9 mars 1821. Dotter till Torparen Per Persson o Helena Olsdr. - Åberg. Hedesunda. Aflidne Torparen vid Olofsborg Erik Erikssons dotter Carin 8½ år. Ihjälrvunnen och till det mesta uppäten af vilddjur den 5 febr. 1821.

Österfärnebo. Per, son af Bonden Erik Persson i Kräbäck nr 2. Ihjälbiten af en varg nära 6 ½ år gammal, den 28 jan. 1821.

Så till Avesta Tidning av den 16/1 1971 där en skribent berättar varghistorier, men så låter han en djurkännare Ringstet få ordet: Historien kommer mig att tänka på en sak som jag hörde - eller läste - för länge sedan, kanske för 20-25 år sedan. Det handlade om ägaren till Lövsta bruk, som 1820 hette Charles de Geer. Denne lär ha haft en släkting i Norrland, anställd som jägmästare eller liknande. Släktingen i fråga hade skjutit en varghona och tagit hem ungarna, som han födde upp. En av dem skänkte han till ägaren till Lövsta bruk, där djuret snart fick namnet "vita vargen" eftersom han hade en ovanlig ljus päls.....

Forts. på annan sida.

... Emellertid rymde vargen en dag och några uppgifter om hans vidare öden finns inte. Men osökt frågar man sig, om inte han är identisk med den varg som gjorde sig så sorgligt ryktbar under år 1821... Så mina egna funderingar som går i samma riktning. Vi får ha i minnet att då det talas om vargflock, så är det en vargfamilj, där de äldre lär sina ungar att jaga. En varg går inte ensam utan den tyr sig till sina kompisar. Samtliga de här fallen om olyckor har ju skett under en sådan begränsad tidrymd, nästan som en turlista har slagen kommit. Jag har starka sympatier för lilla Carin, men jag tycker också synd om en stackars varg som oförskyllt råkat dra vanära över sitt släkte. Jag önskar att jag vore en Jack London. Då skulle jag skriva om en liten vargunge som av sin mamma Gråben blev kallad för Vitragg. Vitragg var så läraktig och trodde allt vad Gråben sade och lärde. Du skall akta dig då du känner vittring av människor för människor äro starkare än vi sade Gråben. Vitragg lärde och trodde. Ända tills den stora katastrofen inträffade. I järnburen blev Vitragg omskolad och hjärntvättad. Då hungern rev i tarmarna måste han fjäska för människor. Vitragg åt, inte för att han tyckte om människor, men han åt för att bli stark, så stark så att han kunde rymma. Rymde gjorde också Vitragg en natt. Det var någonting oemotståndligt som drog, ett rop eller kallelse från norrländska vildmarker som det inte gick att döva. Matfrågan var svår under flykten, men eftersom Vitraggs uppfostran gått snett, så fanns det samband med mat och vittring av människa. Och så gick det också som det gick...

Henning Persson.

studieförbundet

vuxenskolan

Hälsar Dig välkommen till
studieåret 1981/82

Vuxenskolans kurser berör ofta hembygdsrörelsens mål - att bevara gamla traditioner, men också att förnya och återuppliva fädernas konsthantverk - till exempel näverflätning.

Näverflätning: Skulle du fundera på en sådan kurs till kommande höst borde anmälan göras före midsommar så att första kurtstimmarna kan ägnas åt till att skörda material på lovlig nävertäkt.

Tovning: Tovning är ett sätt att göra filt av ull. Det är en gammal norrländsk teknik. Med hjälp av varmt vatten och såpa gnuggas ullen ihop och formas till sockar, vantar, hattar m m.

Folkdräkts-sömnad: Allmän dräktkunskap, broderi, materialkunskap, sömnad av linneplagg m m.

I höst kommer vår folder där vi erbjuder Dig flera intressanta ämnen t ex bevara minnena, gamla ting berättar, keramik.

ANMÄLAN

till studiecirkel ring till Anna Hellström 0291/710 20
eller SV-avdelningen i Gävle 026-12 69 05, 10 12 76
el. 18 47 11.

FOTOGRAFIER

Ännu en gång uppmanar vi alla, som har gamla kort, att låna ut dem till Hembygdsföreningen för avfotografering.

Vi kan nu lova en extra kopia för besväret till dem som lånar ut värdefulla kort. Även kort från stormfällningen vill vi gärna låna.

NAMN

Vi har många gånger under årens lopp uppmanat medlemmarna att anteckna namn från sina byar. Intresset har ju funnits, många har pratat om det, men det har aldrig kommit längre. Men nu måste vi ta i på allvar, om det skall bli något resultat innan alla äldre människor, som känner till våra gamla namn är borta, samtidigt som myndigheterna hjälper till med att utplåna allt intressant. Försök få ihop några personer i er by. Börja nu under sommaren då ni kan träffas ute och gå och titta på var olika saker låg. Kommer ni bara igång blir det intressanta diskussioner. Alltså: sätt igång med inventeringen av era byar. Västbyggeby har lovat att börja och samlas första gången lördagen den 23 maj kl. 14 vid Habbarsmursvägen. Kontaktmän är Viktor Lund och Ingvar Lund. Även Kågbo har lovat att komma igång så fort som möjligt. Ta kontakt med Erik Forslund, Kågbo.

RESOR

I resan till Jämtland finns för närvarande 12 platser kvar.

De som är anmälda får brev med alla tider och fullständigt pris så fort allt är klart. Som det ser ut nu skall 800 kr. räcka. I annat fall blir det blott några tiar över 800 kr. Klart är att vi äter middag i Millesgården, Duved fredag kväll kl. 18 vid återkomsten från Trondheim. Efter middagen går vi till Karolinermonumentet, som ligger alldeles intill. Där tycker vi det vore lämpligt med en kort minnesstund - det är ju ett 20-tal unga Hedesunda-bor, som ligger begravda i dessa trakter.

Viktor Lund håller på att skriva en dikt till detta tillfälle.

Till Kolmården finns gott om platser. Priset dit blir cirka 110 kronor.

Årsmötet

hålls lördagen den 25 april
kl. 14 i Stavgården.

CYKELTURER våren och sommaren 1981

Samtliga turer startar vid Brandstationen kl. 19

- 4 maj Ön. Vi ser efter om kanadagässen har kommit tillbaka.
 - 11 maj Henrys koja i den vilda Ölboskogen.
 - 18 maj Ullanda fäbod. Chans till murkelplockning.
 - 1 juni Hatträddret. Liljekonvaljerna brukar blomma vid den här tiden.
 - 15 juni Hedsjön. Vad pors och skvattram luktar gott.
 - 22 juni Åsbyvallen. Klädd i midsommarskrud.
 - 29 juni Kofsta fäbodvall. Räcker orken intar vi Östvedavallen också.
 - 6 juli Rångsta Storsjön. Ordet fritt för fiskehistorier.
 - 13 juli Ålbo. En by rik på gamla anor.
 - 20 juli Bäckavallen. Vallen med så tjusiga stugor.
 - 27 juli Åsudden. Vi grillar korv och resonerar om vi skall cykla ytterligare någon måndagskväll.
-

KYRKSTIGEN

Marschen till kyrkan går Kr. Himmelfärdsdag den 28 maj.

Samling kl. 7.30 vid Brunberget.

Kaffe eller ltk medtages.

